

ИЗЛОЖБИ В ЦЕНТРАЛНАТА СГРАДА НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Лидия Чолпанова, E-mail: refer1@cl.bas.bg

БЪЛГАРСКОТО ЦЪРКОВНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО В БЕЛОМОРИЕТО доц. Георги Митринов

През първата половина на ХХ век българското население в Беломорието и Одринско е подложено на унищожение — отначало от турската войска — при потушаване на Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. Тогава от 92 въстанали български села 68 са опожарени и разорени. Голяма част от населението им е избита. По данни на ВМОРО в Македония и Одринско по време на въстанието са опожарени общо 205 села, а броят на загиналите е над 5 000 души. Над 30 000 са бежанците в България. Част от селата, особено в Одринска Тракия, не се възстановяват.

По време на Междусъюзническата война от 1913 г. Източна (Одринска) Тракия е обезбългарена почти изцяло. Голяма част от българското християнско население, живеещо компактно в Одринско, Лозенградско, Бабаескийско, Визенско, Малкотърновско, Кешанско, Еносско, Малгарско, Узункюприйско, Чорленско,

Силиврийско, е избито, а близо 200 000 българи са прогонени от родните им места.

По време на Балканската война през 1912—1913 г. и най-вече на Междусъюзническата война през 1913 г. са опожарени 161 български села с близо 16 000 къщи. Оттогава има унищожени български села в Сярско, Ксантийско, Гюмюрджинско, Софлийско, които повече не се възстановяват.

Следват гръцките гонения на изконното местно българско население през 20-те години на ХХ век, в резултат на които Западна Тракия е окончателно обезбългарена. Голяма част от оцелялото българско християнско население в Егейска Македония — след гоненията и принудителното изселване през 20-те години — е прогонено през 40-те години на века, след края на Втората световна война и по време на Гражданската война в Гърция. В Егейска Македония оцелява само българското население, което приема официално да общува на гръцки език и да се самоопределя като гръцко. Днес, в началото на ХХI век в Източна (Одринска) Тракия са запазени и възстановени едва 4 български църковни храма, в големите градове Одрин и Истанбул. В Западна Тракия и Егейска Македония положението е по-различно, тъй като Гърция е християнска страна, във всяко оцеляло до днес бивше българско християнско село има църковен храм.

В резултат на новите политически реалности в Европа и на Балканите и особено след като България стана член на Европейския съюз, налице са по-добри условия за

културни връзки между нея и съседните държави. Вече могат да се правят проучвания, свързани с българското културно-историческото наследство в Турция и Гърция. Така със спомоществователството на родолюбивата фондация „Българска памет” с председател д-р Милен Врабевски беше финансирано изследване на българското църковно-историческо наследство в Източна (Одринска) и Западна (Беломорска) Тракия, както и в Егейска Македония. Резултат от проучвателската дейност са материалите, включени в настоящата фото-изложба. Представени са основно фотографии от разрушени или изоставени български църковни храмове в Беломорието. Целта на изложбата е да се припомнят някои забравени страници от новата българска история, свързани с трагичната съдба на българското християнско население в този регион. Разрушените църковни храмове са главно от несъществуващи вече български села, унищожени през Междусъюзническата война от 1913 г., като Баница, Лакос, Сярско; Габрово, Ксантийско; Съчанли, Манастир, Калайджи дере, Гюмюрджинско и др. Има църковни храмове като тези в с. Горно Броди, Сярско; Бутим, Неврокопско, които са изоставени и не са поддържани или възстановени по-късно. Други, като църквите в с. Гюреджик, Драмско, и с. Крушево, Димотишко, са оставени на доизживяване и не са действащи, или пък доскоро бяха използвани за стопански складове, както бившият униатски църковен храм в с. Каяджик, Софлийско.

Немалък е броят на запазените и подновени български църковни храмове, в които следите от българско присъствие обаче са унищожени, например църквите в селата Волак и Черешево, Драмско; Фрацене и Дутлия, Сярско; Еникьой, Ксантийско; Козлукьой и Калайджидере, Гюмюрджинско; Чобанкьой и Доган Хисар, Дедеагачко и др.

В процес на проучване са старите български църкви в Беломорието със запазени надписи и стенописи, като вече се публикуват материали за тях. Изложбата е едно връщане към българската история и към българското културно-историческо наследство зад граница.